

بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی محصولات استراتژیک بر توسعه مناطق روستایی (مطالعه موردی: کشت پسته در بخش ششتراز شهرستان خلیل آباد)

محمود فال سلیمان*، استادیار گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند، آدرس، بیرجند-دانشگاه بیرجند-گروه جغرافیا

حجت ا... صادقی، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان

زینب غلامی، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه بیرجند

چکیده

بخش کشاورزی دارای نقش اساسی در حیات اقتصادی و سیاسی جوامع سرتاسر جهان متناسب با اقلیم های خود می باشد. حال در بین محصولات کشاورزی، محصولات استراتژیک منطقه ای می تواند نسبت به دیگر محصولات جایگاه و نقش ویژه ای را از لحاظ منطقه ای و تأثیرات مختلف اقتصادی و اجتماعی به وجود آورد. محصول پسته به عنوان یک محصول استراتژیک و پربازده کشاورزی با توجه به مقاومت زیاد در برابر خشکی و شوری، نقش قابل توجهی در وضعیت اجتماعی و اقتصادی کشاورزان مناطق خشک و نیمه خشک ایفا می نماید. لذا، یکی از برنامه ریزی های اولیه در زمینه محصولات استراتژیک از جمله پسته، مطالعه و بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی کشت پسته بر خانوارهای بهره بردار کشاورزی و مرتفع ساختن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت در این مورد می باشد. در این تحقیق هدف بررسی این موضوع در بخش ششتراز شهرستان خلیل آباد به صورت مطالعه موردی است. روش تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و بر مبنای روش و ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. برای جمع آوری اطلاعات از دو روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. تکنیک مورد استفاده در مطالعه میدانی ابزار پرسش نامه بوده، که با استفاده از فرمول کوکران ۲۹۸ خانوار مورد پرسش گری قرار گرفتند. تحلیل ها در نرم افزار اس پی اس انجام و از آزمون دو جمله ای (binomial)، مرتبط با فرضیه ها استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان داد که بین میانگین علل محیطی، اقتصادی و حمایت های دولت و بخش خصوصی و افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته رابطه معنی داری وجود دارد. چراکه، مقدار به دست آمده از تحلیل متغیرها، کم تر از ۰.۰۵ می باشد. همچنین بر اساس نتایج حاصل از آزمون دو جمله ای (binomial)، محصول پسته بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی پسته کاران تأثیر گذار بوده است؛ به گونه ای که کشت پسته از لحاظ اقتصادی و اجتماعی، شاخص های مانند افزایش میزان پس انداز در بانک، بهبود وضعیت مسکن، بهبود شرایط رفاهی خانوار، ایجاد درآمد بالا، خرید وسایل نقلیه، آموزش، افزایش تولید و... را ارتقا بخشیده است.

واژگان کلیدی

اثرات اقتصادی-اجتماعی، محصولات استراتژیک، پسته، توسعه روستایی

۱. طرح مسأله

توسعه فرآیندی پیچیده و چند بعدی و مستلزم اعمال تغییرات در ساخت اجتماعی، طرز تلقی مردم و نهادهای ملی و نیز تسریع اقتصادی، کاهش نابرابری و ریشه کن کردن فقر است؛ که این ویژگی ها در زمینه توسعه کشاورزی مناطق روستایی هم صادق می باشد (تودارو، ۱۳۶۶: ۴۶). طی چند دهه گذشته درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت بخش عمده ای از درآمد ارزی کشور را شامل می شود و اقتصاد کشور نیز تقریباً به طور کامل از روند صادرات نفت تبعیت نموده و با نوسانات آن دچار بحران می شود. از آن جا که نفت عمده‌تاً یک کالای سیاسی محسوب می شود، تا یک کالای اقتصادی، پیش بینی درآمدهای ایجاد شده ناشی از صادرات این محصول همواره با درآمدهای حاصل از فروش آن تفاوت فاحشی داشته و دارد؛ به این علت راهکارهایی که بتواند این وابستگی را کاهش دهند بسیار مهم می باشند. تنها راه گریز از وابستگی به درآمدهای نفتی، خروج از شرایط اقتصاد تک محصولی می باشد؛ که کاهش مداوم درآمدهای نفتی و پیش بینی کاهش صادرات نفت ملی در سال های آینده به علت افزایش تقاضای داخلی، توسعه صادرات غیر نفتی را بسیار ضروری کرده است. در بین کالاهای صادراتی، صادرات محصولات کشاورزی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و در حال حاضر نیز بخش عمده ای از صادرات غیر نفتی را شامل می شود (دادرس مقدم، ۱۳۸۹: ۵). بخش کشاورزی یکی از مهم ترین بخش های اقتصادی کشور است به طوری که بیش از ۳۰٪ تولید ناخالص ملی و بیش از یک چهارم اشتغال و حدود ۸۷ درصد نیازهای غذایی کشور و نزدیک به ۳۶ درصد از صادرات غیر نفتی به این بخش وابسته است. این بخش حتی در شرایط نامطلوب اقتصادی نیز شکوفایی و ظرفیت های نوینی را عرضه کرده است که برای بسیاری از اقتصاد دانان تا حدودی ناشناخته مانده است (شکوری، ۱۳۸۴: ۵۷). امروزه کشاورزی تنها به عنوان تأمین کننده نیازهای معیشتی مردم نیست؛ بلکه، به عنوان زمینه مناسب در جهت تأمین و تولید کالاهای صادراتی به منظور تأمین ارز و سازماندهی امور اقتصادی به عنوان بخش تجاری در اقتصاد جهانی برای کشورهای کم در آمد و پر درآمد عمل می نماید (Shiv, 2005: 89-91). از آن جا که بخش کشاورزی از نظر تأمین نیازهای غذایی مردم، تأمین مواد اولیه صنایع، اشتغال افراد و ایجاد درآمد اهمیت دارد، ثبات و استمرار رشد بخش کشاورزی از عوامل عمده کمک کننده به ثبات اجتماعی و رشد اقتصادی جامعه به شمار می آید (Bagli and et al, 2003: 10-14). توسعه کشاورزی نیز به نوبه خود بخش عمده ای از فرآیند توسعه روستایی را به عهده دارد (نگینی فرد، ۱۳۹۰: ۵). عدم توسعه بخش کشاورزی منجر به مهاجرت های بی رویه روستاییان به شهرها، بیکاری فزاینده و خصوصاً بیکاری پنهان، تشدید فقر و در نهایت به مخاطره افتادن امنیت غذایی می شود. بخش کشاورزی به اعتبار شاخص های اقتصادی مهمی چون رشد مستمر تولید و بازدهی مطلوب سرمایه، ارز آوری، سهم بالا در اشتغال و نقش مهم آن در تأمین مواد غذایی، در مقایسه با سایر بخش های اقتصادی کشور، قابلیت مشهور است که می توان آن را به درستی، محور توسعه اقتصادی کشور قلمداد کرد (نوری و امینی، ۱۳۸۶: ۶۶). تنوع بخشی به اقتصاد روستا، جلوگیری از مهاجرت بی رویه از مناطق روستایی به مناطق شهری و کاهش نابرابری فضایی بین مناطق شهری روستایی از سیاست های اساسی دولت در توسعه روستایی است که در قالب اهداف کلی برنامه ها و طرح هایی تدوین شده است و در بخش های مختلف کشور به ویژه در نواحی روستایی به صورت هدایت شده در حال اجرا است (مسلمی، ۱۳۸۵: ۱۳۴).

یکی از سیاست های مهم بخش کشاورزی در جهت توسعه این بخش و توسعه روستایی، تأکید بر محصولات استراتژیک متناسب با مناطق مختلف است. چراکه، کشت این محصولات نه تنها برای کشاورزان و روستاییان می تواند اقتصاد پایداری را به وجود آورد؛ همچنین جایگاه اقتصادی و سیاسی ویژه ای را نیز برای کشور مورد نظر به وجود می آورد. یکی از این محصولات استراتژیک محصول پسته می باشد، که با توجه به اقلیم خاصی که نیاز دارد در برخی مناطق ایران کشت می شود. محصول پسته به عنوان یک محصول استراتژیک و پربازده کشاورزی با توجه به مقاومت زیاد در برابر خشکی و شوری، نقش قابل توجهی در وضعیت اجتماعی و اقتصادی کشاورزان مناطق خشک و نیمه خشک ایفا می نماید. لذا، یکی از برنامه ریزی های اولیّه در زمینه محصولات استراتژیک از جمله پسته، مطالعه و بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی کشت پسته بر خانوارهای بهره بردار کشاورزی یعنی روستاییان و مرتفع ساختن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت در این مورد می باشد. لذا، با توجه به آن چه که در مورد بخش کشاورزی و توسعه روستایی ذکر گردیده و اهمیت زیاد محصولات استراتژیک، این مطالعه به دنبال بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی یکی از محصولات استراتژیک به عنوان پسته بر شرایط خانوارهای روستایی و توسعه این مناطق، به صورت مطالعه موردی در بخش شش طراز شهرستان خلیل آباد می باشد.

۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

در بین محصولات کشاورزی، محصولات استراتژیک منطقه ای می تواند نسبت به دیگر محصولات، جایگاه ویژه را برای مناطق به وجود آورند. توسعه کشت پسته به عنوان غالب ترین محصول باغی منطقه در بخش شش طراز موجب شده است، که این محصول جایگاه ویژه ای را در میان محصولات کشاورزی به خود اختصاص دهد و نقش بسزایی در اقتصاد خانوارهای بهره بردار کشاورز این منطقه ایفا نماید. حال با توجه به این جایگاه، ضرورت و اهمیت آن ایجاب می نماید؛ که اثرات اقتصادی و اجتماعی این محصول بر توسعه روستایی بررسی گردد؛ که این بررسی در جهت برطرف ساختن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت متناسب با برنامه ریزی توسعه بخش کشاورزی و روستایی می تواند بسیار مفید و الگویی جهت استفاده در دیگر مناطق کشور باشد.

۳-۱- اهداف تحقیق

توصیف وضعیت فعلی بهره برداران پسته منطقه بر حسب اشتغال و درآمد و سطح زیر کشت؛
شناسایی میزان تأثیر محصول پسته بر بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی بهره برداران پسته؛
بررسی علل افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته؛

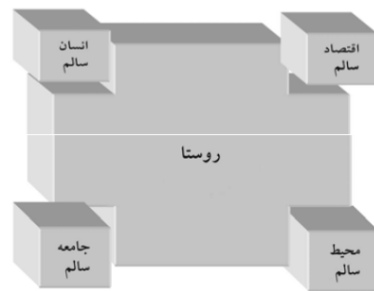
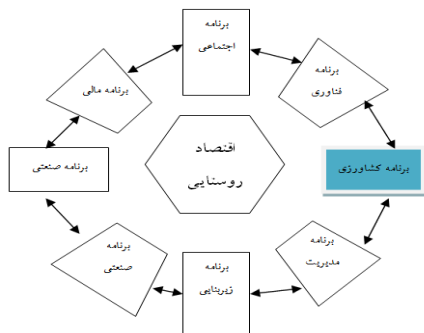
۴-۱- فرضیه های تحقیق

- ۱- به نظر می رسد که علل محیطی و حمایت های دولت و بخش خصوصی باعث افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته گردیده است.
- ۲- بین کشت محصول پسته و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی بهره برداران رابطه معناداری وجود دارد.

۲- مبانی نظری

در حال حاضر، درک عمومی از سیاست های توسعه روستایی با ظهور دیدگاه های نقادانه از گرایش به سیاست های متداول کشاورزی و روستایی به سمت "رویکرد سرزمینی" تغییر جهت یافته و "رویکرد

یکپارچه به نواحی " قوام یافته است. در این رویکرد مضامین توسعه روستایی (همچنان که شکل ۱ نشان می دهد) بر چهار عنصر: اقتصاد سالم روستایی، انسان سالم، محیط روستایی سالم و در نهایت جامعه سالم روستایی متمرکز است. در عنصر اقتصاد روستایی ایجاد جوامع سالم از طریق شکل دهی اقتصاد سالم روستایی تضمین می شود (Fifth International Symposium, 2003: 81). نگرش اقتصادی به سرزمین در این مفهوم که گاه با رویکرد اقتصاد محلی تعریف می شود، به بهره برداری بهینه از مزیت های کشاورزی، صنعتی و خدماتی مناطق روستایی برای تقویت بنیان اقتصاد روستایی از طریق اعمال هشت برنامه آن چنان که شکل ۲ نشان می دهد، تأکید دارد (Zainudin, 1999:10).

شکل ۲- برنامه تقویت بنیان های اقتصاد روستایی

شکل ۱- عناصر چهار گانه توسعه روستایی

(Fifth International Symposium, 2003: 81). (Zainudin, 1999:10).

در این راستا برنامه کشاورزی از طریق فعالیت های سازمان یافته مزرعه داری، کشاورزی تجاری، آموزش مدیریت مزرعه داری نوین و تولید با جهت گیری های بازار بر مبنای مزیت های محلی نقش اساسی در توسعه روستایی و به ویژه کاهش فقر روستایی دارد. ارتباط بین کاهش فقر و رشد کشاورزی با توجه به تجربیات جهانی به اثبات رسیده است، چنان که تیمر^۱ نشان می دهد ۱ درصد افزایش در سرانه تولید ناخالص داخلی در بخش کشاورزی به ۱/۶ درصد سود در درآمد سرانه یک پنجم پایین ترین اقشار جمعیت منجر خواهد شد (رحمانی، ۱۳۸۵: ۸۶). همچنین "ایزر^۲ و همکاران" نشان می دهند که ۱۰ درصد افزایش برداشت محصول به کاهش بین ۶ تا ۱۰ درصد از فقر مردمی منجر خواهد شد که کم تر از ۱ دلار در روز درآمد دارند. در آفریقا، ۱۰ درصد افزایش محصول به ۹ درصد کاهش در تعداد افرادی که کم تر از ۱ دلار در روز درآمد داشته اند، منجر شده است (World Bank, 2001:5). در شرایط کنونی، حیات سیاسی و اقتصادی بسیاری از کشورهای در حال توسعه از جمله ایران به شدت متکی بر درآمد صدور نفت و مواد اولیه است و تنوع کم در صادرات دیده می شود. لزوم گریز از صادرات تک محصولی و رهایی از مشکلات ناشی از آن، اهمیت بخش کشاورزی را مشخص می کند. لذا، ارتقای وضع اقتصادی کشاورزان یکی از اصلی ترین هدف های دولت در کشورهای در حال توسعه در سیاست گذاری های تعدیل اقتصادی به حساب می آید. این امر بر این واقعیت قرار گرفته که برای رسیدن به توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار ناگزیر باید وضعیت اقتصادی کشاورزان را بهبود بخشید و

^۱ Timer

^۲ Eiser

برای این کار باید اثرات منفی رشد اقتصادی را کاهش داد و از اثرات مثبت آن بهره گرفت. بسیاری از کارشناسان امور اقتصادی کشور بر این باورند که بخش کشاورزی و توجه به محصولات استراتژیک می تواند در کوتاه مدت سهم تولید کالای جامعه را گسترش دهد و شرایط عینی مشارکت قشر وسیعی از جمعیت را در حرکت اقتصادی فراهم آورد. با توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته به آن در نواحی روستایی می توان به اهداف مذکور دست پیدا کرد و باعث توسعه اقتصادی کشور شد. زیرا، توسعه روستایی زیربنای توسعه منطقه ای و ملی می باشد.

تحول و بهبود نظام اقتصادی خود مرهون توسعه همه جانبه و پایدار اجرایی بوده که در آن بخش کشاورزی به دلایلی هم چون تامین نیاز و امنیت غذایی جامعه، تأمین مواد اولیه صنعت و نقش در توسعه صنعتی، جذب نیروی کار و ... از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است (Irish Leader net work, 2000: 10-12). در واقع ثبات و استمرار رشد بخش کشاورزی از عوامل عمده کمک کننده به ثبات اجتماعی و رشد اقتصادی جامعه به شمار می آید (Nilsson and Svensson, 2005: 48). به بیان کلی، رشد اقتصادی هر کشور بدون رشد و توسعه سخت‌افزاری و نرم‌افزاری کشاورزی امکان پذیر نیست. توسعه کشاورزی به طور کلی فرآیندی است که در بر گیرنده اقدامات گسترده در راستای فراهم‌سازی زمینه‌های افزایش تولید، بهره‌وری کشاورزی و بهبود فعالیت‌های پس از تولید می‌باشد (طالب و عنبری، ۱۳۸۷: ۲۴۶-۲۴۵). وجود پتانسیل‌های محیطی (آب و خاک) و کیفیت آن، که در واقع درون مایه‌های فضایی هر منطقه نیز قلمداد می‌شوند؛ نقشی اساسی در توسعه کشاورزی دارند (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۰). بنابراین، توسعه در مفهوم کلی و توسعه بخش کشاورزی به همدیگر آمیخته شده اند. چراکه، از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و سیاسی اثرات ویژه ای را به همراه خواهد داشت. توسعه روستایی به عنوان بستر ساز این بخش از توسعه دارای یک جایگاه اساسی است. که این موضوع، نقش و توجه خاص به توسعه روستایی مبتنی بر توان های بخش کشاورزی را دو چندان می کند. در بخش کشاورزی، محصولات استراتژیک علاوه بر تأثیرات اقتصادی، اجتماعی در سطح ناحیه و کشور، در سطح جهانی نیز می توانند مؤثر و مفید واقع شوند. چراکه، اولاً تولید آن ها، مخصوص نقاط خاصی است، ثانیاً در سطح جهانی بازار ویژه خود را دارد (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۹۴). لذا، توجه به بخش کشاورزی و به ویژه محصولات استراتژیک به خودی خود دارای اهمیت و ضرورت است. پسته یکی از محصولات کشاورزی است که در دنیا با نام ایران در آمیخته و این کشور به عنوان اولین و مهم‌ترین صادر کننده پسته دنیا شهرت دارد. به طوری که در میان کالاهای صادراتی غیر نفتی دارای سهم به سزایی است. از سوی دیگر، این محصول به عنوان یکی از گران بهاترین محصولات کشاورزی (طلای سبز) و دارویی جهان، از جمله گیاهانی است که با توجه به مقاومت زیاد در برابر خشکی و شوری، نقش قابل توجهی در وضعیت اجتماعی و اقتصادی مناطق خشک و نیمه خشک ایفا می‌نماید (پناهی و همکاران، ۱۳۸۰: ۸). ایران دارای مزیت های زیادی از نظر محصولات استراتژیک در بخش های مختلف اقتصادی می باشد در بخش کشاورزی می توان به محصولات مختلفی مثل پسته، زعفران، زرشک، برنج، گندم و... اشاره کرد. در این بین پسته به عنوان یک محصول استراتژیک جایگاه خاصی را در بین تولیدات کشاورزی دارا می باشد که این محصول بخش عمده ای از صادرات غیر نفتی را تشکیل می دهد. در شرایط کنونی حدود ۳۵ درصد از تولید جهانی در اختیار کشور ما قرار دارد. بررسی و تحلیل آمار گمرک ایران نشان می دهد که ایران در سال ۱۳۹۱ به عنوان دومین تولید کننده پسته بزرگ دنیا، پسته خود را به ۵۷ کشور جهان صادر کرده است. طیف گسترده‌ای از کشورهای پنج

قاره خریدار مستقیم پسته ایران هستند، هرچند نسبت صادرات پسته به هر یک از این کشورها با یکدیگر متفاوت است. در آسیا (هنگ کنگ) با بیش از ۳۴ هزار تن، در اروپا (روسیه) با بیش از ۹ هزار تن، در آفریقا (مصر) با بیش از ۴۰۳ تن، در قاره آمریکا (کانادا) با بیش از ۲۴۸ تن و در قاره اقیانوسیه (استرالیا) با بیش از ۱۱۰ تن بزرگ ترین بازارهای صادرات مستقیم پسته خندان ایران در ۱۰ ماهه نخست سال ۱۳۹۱ بودند (آمار سازمان گمرک ایران، ۱۳۹۱). بنابراین، از اوّلین مراحل توسعه بخش کشاورزی و محصولات استراتژیک، می توان به بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی اشاره نمود. چراکه، با انجام این موضوع در واقع نقاط مختلف ضعف، قوّت، فرصت ها و تهدیدات شناخته می شود و مسیر برای توسعه بهتر و با برنامه تر مهیا می شود. در واقع اوّلین مرحله توسعه در هر منطقه، شناخت مناسب طلب می کند. لذا، بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی محصولات استراتژیک از جمله پسته با توجّه به این که مخصوص و تولید ایران می باشد، می تواند از جمله این مطالعات قلمداد شود. در این تحقیق این موضوع مدنظر و مورد مطالعه قرار می گیرد.

۱-۲- سوابق تحقیق

در این بخش به چند تحقیق، به عنوان نمونه سوابق مرتبط با موضوع مورد بررسی اشاره می شود. عبداللهی عزت آبادی (۱۳۸۶) در مقاله ای تحت عنوان "بررسی اقتصادی گزینه های مختلف مقابله با کم آبی در مناطق پسته کاری شهرستان رفسنجان با استفاده از روش های اقتصاد مهندسی و بودجه بندی"، گزینه های مختلف در دو سمت عرضه و تقاضای آب مورد بررسی اقتصادی قرار داد. نتایج نشان داد که استفاده از گزینه هایی چون انتقال آب کارون و آب شیرین کن در سمت عرضه و سیستم های آبیاری تحت فشار در سمت تقاضا به علت هزینه های بالا مورد استقبال کشاورزان قرار نگرفته و نمی گیرد (عزت آبادی، ۱۳۸۶). تهمی پور مرتضی (۱۳۸۷) در مقاله ای به بررسی عوامل مؤثر بر ریسک تولید پسته در شهرستان زرنند پرداخته است. نتایج مطالعه نشان می دهد، که نهاده های نیروی کار، سطح زیر کشت، کار ماشینی و سموم دفع آفات دارای اثر مثبت بر ریسک تولیدند که این اثر فقط برای نیروی کار معنی دار است. نهاده های کود شیمیایی، آب و کود حیوانی نیز دارای اثر منفی بر ریسک تولیدند که این اثر برای هر سه نهاده در سطح یک درصد معنی دار است. در بخش پایانی این مطالعه به تعیین پارامترهای مؤثر بر ریسک گریزی پرداخته و معلوم شد که متغیر سن اثر مثبت و متغیرهای سابقه، سطح زیر کشت و درآمد سالانه اثر منفی بر ریسک گریزی دارند (تهمی پور، ۱۳۸۷).

رضا صداقت (۱۳۸۱) نیز به بررسی نظریه اقتصادی دور تسلسل فقر و توسعه نیافتگی در مناطق پسته کاری ایران پرداخته است. جهت انجام این مطالعه، از روش پیمایشی و روش نمونه گیری خوشه ای دو مرحله ای استفاده شده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد، که به رغم اقتصادی بودن تولید پسته در واحد سطح (هکتار)، به دلیل پایین بودن متوسط سطح زیر کشت و بالا بودن هزینه های زندگی هر خانوار، نظریه دور تسلسل توسعه نیافتگی در مورد قسمت اعظم مناطق پسته کاری صادق است؛ که در صورت بی توجهی به این مسأله، روند تولید پسته به سوی غیر اقتصادی شدن پیش خواهد رفت و همچنین کاهش تدریجی درآمد و پایین آمدن سطح اشتغال نیز اجتناب ناپذیر خواهد بود (صداقت، ۱۳۸۱).

۳- روش شناسی تحقیق

روش تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و بر مبنای روش و ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. برای جمع آوری اطلاعات از دو روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. تکنیک مورد استفاده در مطالعه میدانی ابزار پرسش نامه بوده است. جامعه آماری مورد مطالعه را کلیه پسته کاران بخش ششتراز شهرستان خلیل آباد تشکیل می دهد. روش نمونه گیری به روش تصادفی از نوع دو مرحله ای در سطوح روستایی و خانوار می باشد. در مرحله اول تعدادی روستا که دارای سطح زیر کشت پسته بیشتر از ۱۰۰ هکتار دارند را از میان روستاهای بخش ششتراز انتخاب گردید. در این مرحله روستاهای جعفر آباد، سعد الدین، مهدی آباد، کاهه دارای سطح زیر کشت پسته بیشتر از ۱۰۰ هکتار بودند. لذا، از این روستاها به عنوان روستاهای مورد نمونه گیری انتخاب شدند. در مرحله دوم تعدادی نمونه ۲۹۸ خانوار از میان پسته کاران روستاهای مورد نظر که تعداد آن ها برابر ۱۴۹۳ خانوار بود، به عنوان نمونه مورد پرسش گری قرار گرفتند. تحلیل ها در نرم افزار اس پی اس انجام و از آزمون دو جمله ای (binomial)، برای آزمون فرضیه ها استفاده گردید. در این فرمول p نسبت پسته کارانی است که سطح زیر کشت پسته آنان بیشتر از یک هکتار می باشد. $p=0/6$ ، $d=0/05$ ، $t=1/96$

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)} \quad n = \frac{\frac{(1.96)^2 \times 0.6 \times 0.4}{(0.05)^2}}{1 + \frac{1}{1493} \left(\frac{(1.96)^2 \times 0.6 \times 0.4}{(0.05)^2} - 1 \right)} \cong 298$$

در تحقیق حاضر برای تعیین پایایی (قابلیت اعتماد) پرسشنامه، تعداد ۳۰ پرسشنامه تکمیل شده و ضریب آلفای کرونباخ برای سوالات مربوط به متغیرهای تحقیق به شرح ذیل محاسبه گردید.

جدول ۱- ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه

بخش های مختلف پرسشنامه	تعداد سوالات	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
علل افزایش انگیزه توسعه کشت پسته	۲۶	۰/۸۰۵
تأثیر کشت پسته بر وضعیت اجتماعی پسته کاران	۱۳	۰/۷۹۴
تأثیر کشت پسته بر وضعیت اقتصادی پسته کاران	۱۳	۰/۸۵۴

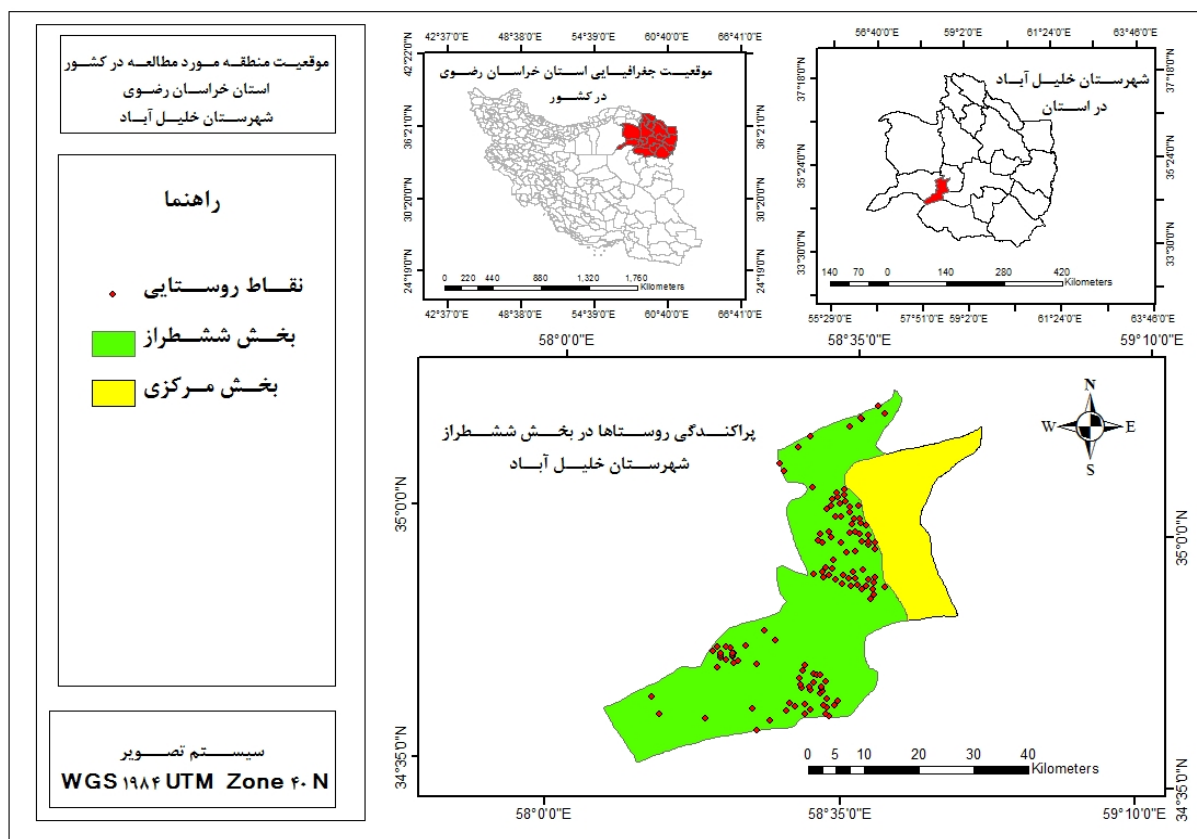
منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۴- محدوده و قلمرو پژوهش

شهرستان خلیل آباد که یکی از شهرستان های استان خراسان رضوی می باشد، در ۵۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی از نصف النهار مبدا و ۳۵ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و در ارتفاع ۹۷۵ متری از سطح دریا قرار دارد. این شهرستان در فاصله ۲۴۰ کیلومتری جنوب غربی مشهد واقع گردیده که از شمال به بخش کوهسرخ شهرستان کاشمر و از جنوب به شهرستان بجستان، شهرستان گناباد و از شرق به شهرستان کاشمر و از غرب به شهرستان بردسکن محدود شده و دارای دو بخش مرکزی و ششتراز و چهار دهستان و وسعتی بالغ بر ۵/۷۶۷۱ کیلومتر مربع می باشد. از نظر آب و هوایی دارای آب و هوای نسبتاً کویری و خشک بوده و درجه حرارت در بعضی اوقات در تاستان به ۴۵ درجه و در زمستان به ۱۰- درجه سانتی گراد می رسد. متوسط سالانه بارندگی ۲۲۸ میلی متر، که بیشترین بارش در بهمن و اسفندماه می باشد. در این شهرستان

سطح زیر کشت پسته در بخش ششطراز ۲۴۰۰ هکتار و متوسط کل تولید سالانه ۳۰۲۱ تن می باشد. متوسط عملکرد این محصول حدود ۱۳۵۰ کیلوگرم (۱.۳ تن) پسته خشک در هکتار می باشد. از هر هکتار زمین در سطح شهرستان خلیل آباد در طول سال، به طور متوسط این مقدار پسته خشک برداشت می شود. (سند توسعه کشاورزی و منابع طبیعی شهرستان خلیل آباد، ۱۳۸۴: ۲۶).

شکل ۳- نقشه موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲)

۵- یافته ها و بحث

۵-۱- مشخصات فردی (سن، تحصیلات) پسته کاران بخش ششطراز

میانگین و میانه سنی پسته کاران به ترتیب برابر ۴۸/۶ و ۵۰ می باشد. توزیع فراوانی سن پسته کاران در نمونه مورد بررسی در جدول ۲ بیان شده است؛ که با توجه به این جدول بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به گروه سنی ۴۵ تا ۶۰ سال با ۳۴/۲ درصد افراد و کم ترین فراوانی مشاهده شده مربوط به گروه سنی ۷۵ تا ۹۰ سال با ۲/۷ درصد افراد می باشد. بیشترین فراوانی مشاهده شده مربوط به سطح تحصیلات ابتدایی با ۴۲/۸ درصد افراد و کم ترین فراوانی مشاهده شده مربوط به سطح تحصیلات لیسانس، فوق لیسانس و بالاتر با ۱ درصد افراد می باشد. لذا، جامعه پسته کار در محدوده مورد مطالعه، جامعه ای بی سواد و کم سواد می باشد.

جدول ۲- ساختار سنی پسته کاران در منطقه

سن	فراوانی	درصد
۱۵ تا ۳۰ سال	۴۰	۱۳/۴
۳۰ تا ۴۵ سال	۸۹	۲۹/۹
۴۵ تا ۶۰ سال	۱۰۲	۳۴/۲
۶۰ تا ۷۵ سال	۵۹	۱۹/۸
۷۵ تا ۹۰ سال	۸	۲/۷
جمع	۲۹۸	۱۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۳- میزان تحصیلات پسته کاران در منطقه

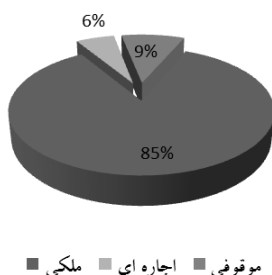
میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
بی سواد	۲۰	۶/۹
ابتدایی	۱۲۴	۴۲/۸
راهنمایی	۷۸	۲۶/۹
متوسطه	۵۵	۱۹
فوق دیپلم	۷	۲/۴
لیسانس	۳	۱
فوق لیسانس و بالاتر	۳	۱
جمع	۲۹۰	۱۰۰

۲-۵- اشتغال

اشتغال نیز از دیگر مؤلفه های مرتبط با ویژگی های فردی است. در جدول ۴ توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس شغل آنان بیان شده است؛ که با توجه به این جدول مشاهده می شود ۳۳/۱ درصد پسته کاران در کنار پسته کاری به شغل زراعت کاری و ۲۰/۹ درصد آنان به شغل دامداری، ۲۲ درصد به شغل کارگری، ۱۲ درصد در کنار پسته کاری دارای شغل اداری و ۱۹/۹ درصد آنان به سایر فعالیت ها، مشغول می باشند. یکی از دلایلی که پسته کاران در کنار فعالیت پسته کاری به شغل های دیگر روی آورده اند، می توان به فصلی بودن پسته کاری اشاره کرد، به طوری که بیشترین زمان مربوط به فعالیت پسته کاری در شهریور ماه، همزمان با جمع آوری و برداشت پسته می باشد. بر اساس شکل ۴، ۸۵ درصد پسته کاران دارای اراضی ملکی می باشند.

جدول ۴- نمودار توزیع فراوانی پسته کاران براساس شغل

شغل	فراوانی	درصد
زراعت کاری	۹۸	۳۳/۱
دامداری	۶۲	۲۰/۹
کارگری	۶۵	۲۲
کارمند	۱۲	۴/۱
سایر	۵۹	۱۹/۹
جمع	۲۹۶	۱۰۰

شکل ۴- نوع مالکیت اراضی پسته کاران

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۳-۵- وضعیت محصول پسته

توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس تعداد اصله درخت پسته آنان به تفکیک در شروع پسته کاری، ۳۳/۷ درصد کم تر از ۵۰۰ اصله درخت در شروع پسته کاری داشته اند. این درحالی است،

که ۳۲/۳ درصد آنان هم اکنون ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ درخت دارند. توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس تعداد اصله درخت پسته آنان به تفکیک در شروع پسته کاری و در حال حاضر در جدول ۵ نشان داده شده است.

توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی نشان می دهد که ۲۵/۷ درصد پسته کاران ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ کیلو پسته و ۱۵/۹ درصد آنان کم تر از ۱۰۰ کیلو پسته خشک در سال ۱۳۹۱ فروخته اند. توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس نوع محصول آنان قبل از کشت پسته نیز نشان می دهد، که قبل از کشت پسته ۳۰/۸ درصد پسته کاران گندم کشت می کرده اند و ۲۳/۲ درصد آنان مشغول به کشت انگور بوده اند. از عواملی که باعث شده پسته کاران، پسته را جایگزین گندم و انگور کنند، می توان به کاهش بارندگی و شور شدن آب کشاورزی در منطقه اشاره کرد. انگور و گندم از جمله محصولاتی هستند که برای آبیاری به آب شیرین نیاز دارند و در برابر مخاطرات اقلیمی از جمله سرما زدگی و یخبندان مقاوم نیستند. بر عکس، پسته از نوع درختان شور پسند می باشد و در برابر مخاطرات اقلیمی از جمله یخبندان مقاوم می باشد. به همین علت کشاورزان، کشت پسته را جایگزین مناسبی برای انگور و سایر محصولات در منطقه می دانند.

جدول ۵- توزیع فراوانی پسته کاران بر اساس تعداد اصله درخت پسته

منبع: یافته های تحقیق

تعداد اصله درخت پسته	در شروع پسته کاری		در حال حاضر	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کم تر از ۵۰۰ درخت	۱۰۱	۳۳/۷	۸۶	۲۸/۷
۵۰۰ تا ۱۰۰۰ درخت	۹۹	۳۳	۹۷	۳۲/۳
۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ درخت	۵۱	۱۷/۳	۵۷	۱۹/۳
۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ درخت	۳۳	۱۱	۳۱	۱۰/۳
بیشتر از ۲۰۰۰ درخت	۱۴	۵	۲۷	۹/۳
جمع	۲۹۸	۱۰۰	۲۹۸	۱۰۰

جدول ۷- توزیع فراوانی پسته کاران بر اساس نوع محصول آنان قبل از کشت پسته

نوع محصول	فراوانی	درصد
زعفران	۲۲	۷/۶
انگور	۶۷	۲۳/۲
گندم	۸۹	۳۰/۸
جو	۵۱	۱۷/۶
زمین خالی	۶۰	۲۰/۸
جمع	۲۸۹	۱۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس درآمد ناخالص آنان از محصول پسته نشان داد، که درآمد ناخالص ۳۳/۲ درصد پسته کاران ۵ تا ۱۰ میلیون تومان و درآمد ناخالص ۲۷/۹ درصد آنان ۱ تا ۵ میلیون تومان می باشد. متوسط عملکرد این محصول حدود ۱۳۵۰ کیلوگرم پسته خشک در هکتار می باشد،

که متوسط درآمد سالانه بهر برداران از هر هکتار با توجه به قیمت امروز، ۶۷۵ میلیون ریال می باشد. توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس میزان کل اراضی آنان به تفکیک در شروع پسته کاری و در حال حاضر مشخص می کند، که در شروع پسته کاری ۴۴/۵ درصد پسته کاران یک هکتار اراضی داشته اند و در حال حاضر نیز ۴۶/۴ درصد آنان یک هکتار اراضی دارند.

جدول ۸- توزیع فراوانی پسته کاران بر اساس درآمد ناخالص ماهانه آنان از محصول پسته. جدول ۹- میزان کل اراضی آنان به تفکیک در شروع پسته کاری و در حال حاضر

در حال حاضر		در شروع پسته کاری		کل اراضی آبی (هکتار)
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۰/۹	۳۰	۱۷/۲	۴۷	۰/۵
۴۶/۴	۱۲۷	۴۴/۵	۱۲۲	۱
۵/۱	۱۴	۵/۸	۱۶	۱/۵
۱۲	۳۳	۱۰/۲	۲۸	۲
۹/۵	۲۶	۸/۸	۲۴	۳
۸/۴	۲۳	۵/۸	۱۶	۴
۵/۸	۱۶	۶/۲	۱۷	۵
۱/۱	۳	۱/۵	۴	۷
۰/۷	۲	۰	۰	۱۰
۱۰۰	۲۷۴	۱۰۰	۲۷۴	جمع

درآمد ناخالص پسته (تومان)	فراوانی	درصد
کم تر از یک میلیون	۲۸	۹/۴
۱ تا ۵ میلیون	۸۳	۲۷/۹
۵ تا ۱۰ میلیون	۹۹	۳۳/۲
۱۰ تا ۱۵ میلیون	۴۸	۱۶/۱
۱۵ تا ۲۰ میلیون	۲۵	۸/۴
۲۰ تا ۵۰ میلیون	۱۵	۵
جمع	۲۹۸	۱۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

توزیع فراوانی پسته کاران در نمونه مورد بررسی بر اساس سطح اراضی زیر کشت پسته آنان به تفکیک در شروع پسته کاری و در حال حاضر نیز مشخص می کند، که در شروع پسته کاری ۳۸/۳ درصد پسته کاران نیم تا یک هکتار اراضی زیر کشت پسته داشته اند و در حال حاضر نیز ۴۷/۷ درصد آنان نیم تا یک هکتار اراضی زیر کشت پسته دارند.

جدول ۱۰- سطح اراضی زیر کشت پسته آنان به تفکیک در شروع پسته کاری و در حال حاضر

در حال حاضر		در شروع پسته کاری		سطح اراضی زیر کشت پسته (هکتار)
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۸/۲	۸۴	۳۸/۴	۱۱۴	کم تر از نیم هکتار
۴۷/۷	۱۴۲	۴۵/۶	۱۳۶	۰/۵ تا یک هکتار
۱۱/۱	۳۳	۹/۷	۲۹	۱ تا ۱/۵ هکتار
۷/۴	۲۲	۴	۱۲	۱/۵ تا ۲ هکتار
۵	۱۵	۲/۳	۷	۲ تا ۳ هکتار
۰/۷	۲	۰	-	۳ تا ۴ هکتار
۱۰۰	۲۹۸	۱۰۰	۲۹۸	جمع

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۴-۵- نظر پسته کاران در باره برخی از مسایل مرتبط با کشت پسته

توزیع فراوانی نظر پسته کاران درباره برخی از مسایل مرتبط با کشت پسته نشان می دهد؛ که از نظر اکثریت پسته کاران تفاوت درآمد محصول پسته با محصول قبلی و میزان رضایت از تغییر کاربری اراضی به پسته، در حد متوسط بوده است و تمایل اکثریت پسته کاران به افزایش سطح زیرکشت پسته در اراضی ملکی در حد زیاد بوده و همچنین تمایل آنان به اجاره اراضی برای سهم بری در کشت پسته خیلی کم می باشد. از دلایلی که باعث کاهش تمایل کشاورزان به اجاره اراضی شده، می توان به اجاره بهای بالای آن اشاره کرد. از طرفی در بسیاری از مواقع فقط زمین اجاره داده می شود و کشاورز خود باید آب خریداری کرده و باغ پسته را آبیاری کند. این عوامل باعث افزایش هزینه های پسته کار شده و در اکثر مواقع از اجاره اراضی خودداری می نماید.

جدول ۱۱- نظر پسته کاران درباره برخی از مسایل مرتبط با کشت پسته

جمع	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۲۸۹	۴۰	۹۶	۱۱۰	۳۲	۱۱	فراوانی	تفاوت درآمد محصول پسته با محصول قبلی
۱۰۰	۱۳/۸	۳۳/۲	۳۸/۱	۱۱/۱	۳/۸	درصد	
۲۸۷	۳۳	۷۶	۱۰۲	۵۵	۲۱	فراوانی	میزان رضایت از تغییر کاربری اراضی به پسته
۱۰۰	۱۱/۵	۲۶/۵	۳۵/۵	۱۹/۲	۷/۳	درصد	
۲۹۱	۵۲	۹۲	۷۸	۳۶	۳۳	فراوانی	تمایل به افزایش سطح زیرکشت پسته در اراضی ملکی
۱۰۰	۱۷/۹	۳۱/۶	۲۶/۸	۱۲/۴	۱۱/۳	درصد	
۲۹۰	۱۵	۳۱	۸۸	۶۴	۹۲	فراوانی	تمایل به اجاره اراضی برای سهم بری در کشت پسته
۱۰۰	۵/۲	۱۰/۷	۳۰/۳	۲۲/۱	۳۱/۷	درصد	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۲

۵-۵- تأثیر عوامل محیطی در افزایش انگیزه برای کشت پسته

با توجه به جدول ۱۲ و براساس میانگین رتبه ای به دست آمده، مشاهده می شود که از نظر اکثریت پسته کاران عوامل سازگاری با شرایط اقلیمی منطقه (۳/۶۱)، مقاوم در برابر کم آبی (۳/۵۸)، مقاوم در برابر شوری آب و خاک (۳/۵۱)، سازگاری با شرایط خاک منطقه (۳/۷۹)، تأثیر زیادی بر افزایش انگیزه آنان برای کشت پسته داشته است، در حالی که عوامل سازگاری در برابر بحران های شدید و مقاومت در برابر طولانی بودن دوره های آبیاری در افزایش انگیزه آنان در حد متوسط تأثیر گذار بوده است. به طور کلی استقبال کمی در کشت پسته وجود دارد. با وجود دارا بودن برخی شرایط محیطی، از علل اصلی عدم استقبال به کشت پسته، عدم ریسک پذیر بودن مردم و نبود حمایت های لازم بخش خصوصی و دولتی، در زمینه مخاطرات محیطی در طول سال می باشد، که محصول پسته با آن مواجه است. مهاجرت جوانان روستایی به شهر و پیرشدن جمعیت روستاهای منطقه نیز در این مورد نیز تأثیرگذار بوده، که پتانسیل انسانی مجدد برای فعالیت کشاورزی را روستاها دارا نمی باشند و به صورت تدریجی رغبت کم تری در کشت پسته بوجود می آید. همچنین مراحل مختلف کشت پسته و مدت زمان طولانی آن نیز بر این موضوع تأثیر گذار است.

جدول ۱۲- میزان تأثیر هر یک از عوامل محیطی در افزایش انگیزه پسته کاران برای کشت پسته

انحراف معیار	میانگین رتبه ای	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بدون تأثیر	
۱/۰۶	۳/۶۱	۵۵	۱۳۲	۶۸	۲۵	۱۸	فراوانی
		۱۸/۴	۴۴/۱	۲۳/۱	۸/۴	۶	درصد
۱/۰۰۶	۳/۵۸	۴۸	۱۳۳	۷۳	۳۳	۱۱	فراوانی
		۱۶/۱	۴۴/۶	۲۴/۵	۱۱/۱	۳/۷	درصد
۰/۹۴۷	۳/۵۱	۳۱	۱۳۵	۸۳	۲۹	۱۱	فراوانی
		۱۰/۷	۴۶/۷	۲۸/۷	۱۰	۳/۸	درصد
۱/۰۴۷	۲/۸۰	۱۴	۶۰	۱۱۳	۷۵	۳۷	فراوانی
		۴/۷	۲۰/۱	۳۷/۸	۲۵/۱	۱۲/۴	درصد
۰/۹۷۱	۳/۷۹	۶۹	۱۳۲	۷۲	۱۳	۱۱	فراوانی
		۲۳/۲	۴۴/۴	۲۴/۲	۴/۴	۳/۷	درصد
۰/۸۵۹	۳/۴۵	۲۸	۱۱۶	۱۱۷	۲۹	۵	فراوانی
		۹/۵	۳۹/۳	۳۹/۷	۹/۸	۱/۷	درصد

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

۶-۵- تأثیر حمایت‌های دولت و بخش خصوصی در افزایش انگیزه برای کشت پسته

با توجه به جدول ۱۳ و میانگین رتبه ای به دست آمده، مشاهده می‌شود که از نظر اکثریت پسته کاران، یارانه‌های بخش کشاورزی (۱/۶۳)، اعطای وام و تسهیلات به پسته کاران (۱/۶۴)، برگزاری کلاس‌های آموزشی (۱/۷۴)، خرید تضمینی محصول (۲/۴۰)، بیمه محصول پسته (۱/۹۹)، وجود تعاونی پسته کاران و حمایت‌های آنان (۱/۸۶) و سرمایه‌گذاری در زمینه فرآوری محصول (۱/۸۸)، تأثیر کمی بر افزایش انگیزه پسته کاران به توسعه کشت پسته داشته است. ولی، رضایت کشاورزان پیشرو (۲/۹۰) در حد متوسط در افزایش انگیزه کشاورزان مؤثر بوده است. در نظر تعدادی از کشاورزان منطقه، رضایت کشاورزان پیشرو در انگیزه آنان نقش متوسطی داشته است. نظر این کشاورزان این بود که کشاورزان پیشرو در پسته کاری، از لحاظ درآمدی و رفاه خانوار در سطح مناسبی نسبت به بقیه هستند و کشاورزان پیشرو در مواردی مشوق آن‌ها برای کشت پسته در منطقه بوده‌اند. از طرفی حمایت دولت و بخش خصوصی در افزایش انگیزه آنان برای کشت پسته مؤثر نبوده است، به این دلیل که: در منطقه تاکنون کلاس‌های آموزشی برگزار نشده، محصول اکثریت پسته کاران به دلیل عدم آگاهی بیمه نشده، از سوی دولت به پسته کاران وام و تسهیلات اعطا نگردیده، تعاونی پسته کاران و حمایت‌های آنان در منطقه وجود ندارد و بسیاری از دلایل دیگر که باعث شده دولت و بخش خصوصی نقش کمی در افزایش انگیزه کشاورزان به توسعه کشت پسته، داشته باشند. این در حالی است که پسته به عنوان یک محصول استراتژیک نقش مؤثری می‌تواند در توسعه اقتصادی کشور داشته باشد. به همین دلیل توجه دولت و بخش خصوصی به این محصول استراتژیک و تولیدکنندگان آن، ضروری می‌باشد.

جدول ۱۳- میزان تأثیر هر یک از حمایت های دولت و بخش خصوصی در افزایش انگیزه پسته کاران برای کشت پسته

انحراف معیار	میانگین رتبه ای	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	بدون تأثیر		
۰/۹۶	۱/۶۳	۶	۱۳	۲۷	۶۹	۱۸۲	فراوانی	یارانه های بخش کشاورزی
		۲	۴/۴	۹/۱	۲۳/۲	۶۱/۳	درصد	
۱/۲۲	۲/۹۰	۳۰	۷۷	۶۵	۸۳	۴۲	فراوانی	رضایت کشاورزان پیشرو
		۱۰/۱	۲۵/۹	۲۱/۹	۲۷/۹	۱۴/۱	درصد	
۱/۰۲	۱/۶۴	۹	۱۵	۲۳	۶۳	۱۸۹	فراوانی	اعطای وام و تسهیلات به پسته کاران
		۳	۵	۷/۷	۲۱/۱	۶۳/۲	درصد	
۱/۰۱	۱/۷۴	۸	۱۴	۳۵	۷۷	۱۶۴	فراوانی	برگزاری کلاس های آموزشی
		۲/۷	۴/۷	۱۱/۷	۲۵/۸	۵۵	درصد	
۱/۲۷	۲/۴۰	۲۰	۴۲	۷۷	۵۷	۱۰۱	فراوانی	خرید تضمینی محصول
		۶/۷	۱۴/۱	۲۵/۹	۱۹/۲	۳۴	درصد	
۱/۲۷	۱/۹۹	۲۲	۲۱	۴۱	۵۷	۱۵۲	فراوانی	بیمه محصول پسته
		۷/۵	۷/۲	۱۴	۱۹/۵	۵۱/۹	درصد	
۱/۲۱	۱/۸۶	۲۱	۱۳	۳۸	۵۷	۱۷۰	فراوانی	وجود تعاونی پسته کاران و حمایت های آنان
		۷	۴/۳	۱۲/۷	۱۹/۱	۵۶/۹	درصد	
۱/۲۴	۱/۸۸	۲۰	۱۵	۴۵	۴۳	۱۷۱	فراوانی	سرمایه گذاری در زمینه فرآوری محصول
		۶/۸	۵/۱	۱۵/۳	۱۴/۶	۵۸/۲	درصد	

منبع: یافته های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

۷-۵- فرضیه اول: به نظر می رسد که علل محیطی و حمایت های دولت و بخش خصوصی باعث افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته گردیده است.

در جدول ۱۴ براساس آزمون دو جمله ای (binomial)، درموارد "سازگاری با شرایط خاک منطقه، مقاوم در برابر کم آبی، مقاوم در برابر شوری آب و خاک، سازگاری با شرایط اقلیمی منطقه" با توجه به این که سطح معنی داری در هر دو آزمون کم تر از ۰/۰۵ و نسبت مشاهده شده در گروه اول آزمون اول کم تر از ۵۰ درصد و در گروه دوم آزمون دوم بیشتر از ۵۰ درصد به دست آمده است. بنابراین، می توان گفت میانه پاسخ ها بیشتر از ۳ (متوسط) قرار گرفته و این بدان معناست که عوامل فوق الذکر تأثیر زیادی در افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته دارند. همچنین با توجه به این که سطح معنی داری در هر دو آزمون مربوط به "سازگاری در برابر بحران های شدید دمایی" کم تر از ۰/۰۵ و نسبت مشاهده شده در گروه اول آزمون اول و در گروه دوم آزمون دوم بالاتر از ۵۰ درصد به دست آمده، بنابراین، می توان گفت میانه پاسخ ها برابر ۳ (متوسط) است. این بدان معناست که عامل فوق به میزان متوسط باعث افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته می شود. با توجه به این که سطح معنی داری در آزمون اول مربوط به "مقاومت در برابر طولانی بودن دوره های آبیاری" بیشتر از ۰/۰۵ و در آزمون دوم کم تر از ۰/۰۵ می باشد و نسبت مشاهده شده در گروه دوم آزمون دوم بیشتر از ۵۰ درصد است. بنابراین، میانه بیشتر یا مساوی ۳ می باشد و

این بدان معناست که عامل فوق در سطح بین متوسط و زیاد باعث افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته می‌شود.

جدول ۱۴- نتایج حاصل از بررسی تأثیر علل محیطی بر افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت پسته

معنی	نسبت مورد	نسبت مشاهده	فراوانی	رده	عوامل محیطی	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۳۷	۱۱۲	≤ 3	گروه ۱	سازگاری با شرایط اقلیمی منطقه
		۰/۶۳	۱۸۷	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۸۶	۲۵۶	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۱۱۴	۴۳	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۳۹	۱۱۷	≤ 3	گروه ۱	مقاوم در برابر کم آبی
		۰/۶۱	۱۸۱	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۸		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۸۵	۲۵۴	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۱۱۵	۴۴	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۸		کل	
۰/۰۱۳	۰/۵	۰/۴۳	۱۲۳	≤ 3	گروه ۱	مقاوم در برابر شوری آب و خاک
		۰/۵۷	۱۶۶	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۸۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۸۶	۲۴۹	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۱۱۴	۴۰	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۸۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۷۵	۲۲۵	≤ 3	گروه ۱	سازگاری در برابر بحران های شدید دمایی
		۰/۲۵	۷۴	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۶۳	۱۸۷	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۳۷	۱۱۲	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۳۲	۹۶	≤ 3	گروه ۱	سازگاری با شرایط خاک منطقه
		۰/۶۸	۲۰۱	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۲	۲۷۳	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۰۸	۲۴	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۷۲۷	۰/۵	۰/۵۱	۱۵۱	≤ 3	گروه ۱	مقاومت در برابر طولانی بودن دوره های آبیاری
		۰/۴۹	۱۴۴	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۵		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۸۸	۲۶۱	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۱۲	۳۴	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۵		کل	

منبع: یافته های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

براساس آزمون دو جمله ای (binomial)، باتوجه به این که سطح معنی داری در هر دو آزمون مربوط به "رضایت کشاورزان پیشرو" کم تر از ۰/۰۵ و نسبت مشاهده شده، در گروه اول آزمون اول و در گروه دوم آزمون دوم بالاتر از ۵۰ درصد به دست آمده، بنابراین، می توان گفت میانه پاسخ ها برابر ۳ (متوسط) است. این بدان معناست که عامل فوق به میزان متوسط باعث افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته می شود. دیگر متغیرها و نوع وضعیت تأثیر گذاری یا عدم تأثیر گذاری در جدول ۱۵ ذکر شده است. ولی طبق بررسی های به عمل آمده محصول کشاورزان بیمه نیست، به پسته کاران وام و تسهیلات ارائه نشده، خرید تضمینی محصول گاهی اوقات برای کشاورز در منطقه ایجاد شده، در منطقه تعاونی پسته کاران وجود ندارد و از طرفی هم کلاس های آموزشی در منطقه برگزار نشده است. این موارد باعث شده که حمایت های دولت و بخش خصوصی بر افزایش انگیزه بهره برداران به توسعه کشت محصول پسته، تأثیر چندانی نداشته باشد.

جدول ۱۵- نتایج حاصل از بررسی تأثیر حمایت های دولت و بخش خصوصی بر افزایش انگیزه بهره برداران

معنی	نسبت مورد	نسبت مشاهده	فراوانی	رده	گروه	حمایت های دولت و بخش خصوصی
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۴	۲۷۸	≤ 3	گروه ۱	یارانه های بخش کشاورزی
		۰/۰۶	۲۰	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۵	۴۶	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۸۵	۲۵۱	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۶۴	۱۹۰	≤ 3	گروه ۱	رضایت کشاورزان پیشرو
		۰/۳۶	۱۰۷	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۰۰۷	۰/۵	۰/۵۸	۱۷۲	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۴۲	۱۲۵	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۲	۲۷۵	≤ 3	گروه ۱	اعطای وام و تسهیلات به پسته کاران
		۰/۰۸	۲۴	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۶	۴۷	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۸۴	۲۵۲	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۹۳	۲۷۶	≤ 3	گروه ۱	برگزاری کلاس های آموزشی
		۰/۰۷	۲۲	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۸		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۱۹	۵۷	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۸۱	۲۴۱	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۸		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۷۹	۲۳۵	≤ 3	گروه ۱	خرید تضمینی محصول
		۰/۲۱	۶۲	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۷		کل	
۰/۲۹۶	۰/۵	۰/۴۷	۱۳۹	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۵۳	۱۵۸	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۷		کل	

۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۸۵	۲۵۰	≤ 3	گروه ۱	بیمه محصول پسته
		۰/۱۵	۴۳	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۳		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۲۹	۸۴	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۷۱	۲۰۹	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۳		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۸۹	۲۶۵	≤ 3	گروه ۱	وجود تعاونی پسته کاران و حمایت های آنان
		۰/۱۱	۳۴	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۲۴	۷۲	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۷۶	۲۲۷	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۹		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۸۸	۲۵۹	≤ 3	گروه ۱	سرمایه گذاری در زمینه فرآوری محصول
		۰/۱۲	۳۵	> 3	گروه ۲	
		۱	۲۹۴		کل	
۰/۰۰۰	۰/۵	۰/۲۷	۸۰	≥ 3	گروه ۲	
		۰/۷۳	۲۱۴	< 3	گروه ۱	
		۱	۲۹۴		کل	

منبع: یافته های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

۸-۵- تحلیل و آزمون فرضیه دوم: بین کشت محصول پسته و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی بهره برداران رابطه معناداری وجود دارد.

توزیع فراوانی نظری پسته کاران درباره میزان تأثیر کشت پسته بر وضعیت اقتصادی آنان و نتایج آزمون دو جمله ای (binomial)، جهت بررسی توزیع پاسخ ها در جدول ۱۶ بیان شده است. با توجه به این جدول مشاهده می شود، میزان معنی داری در مورد هر یک از متغیرها کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. این بدان معناست که توزیع پاسخ ها در گزینه های مطرح شده یکنواخت نیست و در یک یا دو گزینه تجمع دارند. بر این اساس نتیجه می گیریم کشت پسته تأثیر زیادی بر ایجاد اشتغال پاره وقت برای اعضای غیر خانوار، افزایش خرید کالای مصرفی و وسایل منزل، خرید آب برای توسعه محصولات زراعی و کشاورزی داشته است. کشت پسته بر خرید زمین های زراعی و باغی، ایجاد درآمد بالا و مناسب برای خانوار، خرید وسایل نقلیه، افزایش میزان پس انداز در بانک، حمایت مالی و سرمایه ای بیشتر از فرزندان، ایجاد شغل جانبی برای اعضای خانوار، افزایش سرمایه گذاری در امر تولید در حد متوسط تأثیر گذار بوده است. همچنین کشت پسته تأثیر کمی بر ایجاد اشتغال دائمی برای اعضای خانوار و خرید ادوات مکانیزاسیون جهت استفاده در فعالیت های کشاورزی داشته است و کشت پسته تأثیر خیلی کمی بر توسعه صنایع دستی و تولیدات آن در خانوار دارد. به گفته کشاورزان کشت پسته باعث ایجاد اشتغال پاره وقت در بخش برداشت و چیدن پسته برای پسران و در بخش ورود پسته به ترمینال ضبط پسته برای پوست کنی و تمیز کردن، برای دختران و زنان شده است. درآمد حاصل از کشت پسته نیز تأثیر متوسطی بر افزایش خرید وسایل منزل از جمله: جارو برقی، تلویزیون رنگی، ماشین لباس شویی و... داشته است. تحلیل ها نشان می دهند که درآمد حاصل از کشت پسته، تأثیر کمی در خرید ادوات مکانیزاسیون جهت استفاده در فعالیت های پسته کاری داشته است. یکی از دلایلی که باعث این امر شده، قیمت بالای ادوات مکانیزاسیون و عدم صرفه اقتصادی آن است. کشاورزان نیاز خود را به این ادوات از طریق

اجاره، برطرف می‌کنند. به گفته پسته کاران منطقه، کشت پسته باعث توسعه صنایع دستی نشده است. درآمد حاصل از کشت پسته در فعالیت‌های صنایع دستی مثل قالی بافی که در منطقه رواج دارد، سرمایه گذاری نگردیده است. چراکه، فعالیت‌هایی مثل قالی بافی در منطقه به سرمایه گذاری چندانی نیاز ندارد. از طرفی صنایع دستی خاص دیگری در منطقه رواج ندارد.

جدول ۱۶- نتایج حاصل از بررسی تأثیر کشت پسته بر وضعیت اقتصادی پسته کاران

معنی داری	آماره	خیلی	زیاد	متوسط	کم	بدون		موارد
۰/۰۰۰	۳۸/۰۳۴	۲۶	۸۷	۷۲	۶۶	۴۶	فراوانی	خرید آب برای توسعه محصولات زراعی و کشاورزی
		۸/۸	۲۹/۳	۲۴/۲	۲۲/۲	۱۵/۵	درصد	
۰/۰۰۰	۶۰/۲۸۹	۲۷	۶۸	۱۰۳	۶۴	۳۶	فراوانی	خرید زمین‌های زراعی و باغی
		۹/۱	۲۲/۸	۳۴/۶	۲۱/۵	۱۲/۱	درصد	
۰/۰۰۰	۸۰/۰۶۸	۴۲	۸۰	۱۰۰	۶۲	۱۱	فراوانی	ایجاد درآمد بالا و مناسب برای خانوار
		۱۴/۲	۲۷/۱	۳۳/۹	۲۱	۳/۷	درصد	
۰/۰۰۰	۶۶/۷۴۹	۴۴	۹۸	۸۲	۴۶	۲۱	فراوانی	افزایش خرید کالای مصرفی و وسایل منزل
		۱۵/۱	۳۳/۷	۲۸/۲	۱۵/۸	۷/۲	درصد	
۰/۰۰۰	۲۸/۱۴۳	۳۴	۶۴	۸۷	۶۴	۴۵	فراوانی	خرید وسایل نقلیه
		۱۱/۶	۲۱/۸	۲۹/۶	۲۱/۸	۱۵/۳	درصد	
۰/۰۰۰	۲۸/۰۷۴	۳۴	۷۵	۸۰	۶۷	۴۲	فراوانی	افزایش سرمایه گذاری در امر تولید
		۱۱/۴	۲۵/۲	۲۶/۸	۲۲/۵	۱۴/۱	درصد	
۰/۰۰۰	۸۵/۸۹۲	۳۵	۸۵	۱۰۵	۵۳	۱۸	فراوانی	حمایت مالی و سرمایه ای بیشتر از فرزندان
		۱۱/۸	۲۸/۷	۳۵/۵	۱۷/۹	۶/۱	درصد	
۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۸۹	۱۶	۶۳	۱۱۵	۶۸	۳۱	فراوانی	ایجاد شغل جانبی برای اعضای خانوار
		۵/۵	۲۱/۵	۳۹/۲	۲۳/۲	۱۰/۶	درصد	
۰/۰۰۰	۶۴/۵۹۹	۳۲	۹۳	۶۹	۸۱	۲۲	فراوانی	ایجاد اشتغال پاره وقت برای اعضاء غیر خانوار
		۱۰/۸	۳۱/۳	۲۳/۲	۲۷/۳	۷/۴	درصد	
۰/۰۰۰	۸۵/۷۷۴	۲۰	۴۲	۷۳	۱۱۲	۴۵	فراوانی	ایجاد اشتغال دائمی برای اعضاء خانوار
		۶/۸	۱۴/۴	۲۵	۳۸/۴	۱۵/۴	درصد	
۰/۰۰۰	۴۳/۲۴۲	۲۶	۶۹	۸۸	۷۴	۴۱	فراوانی	افزایش میزان پس انداز در بانک
		۸/۷	۲۳/۲	۲۹/۵	۲۴/۸	۱۳/۸	درصد	
۰/۰۰۰	۵۸/۲۴۰	۱۶	۶۱	۵۰	۹۶	۶۹	فراوانی	خرید ادوات مکانیزاسیون جهت استفاده در فعالیت‌های توسعه صنایع دستی و تولیدات آن در خانوار
		۵/۵	۲۰/۹	۱۷/۱	۳۲/۹	۲۳/۶	درصد	
۰/۰۰۰	۲۹۰/۲۵۵	۶	۱۸	۳۸	۶۶	۱۷۰	فراوانی	توسعه صنایع دستی و تولیدات آن در خانوار
		۲	۶	۱۲/۸	۲۲/۱	۵۷	درصد	

منبع: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

توزیع فراوانی نظرپسته کاران درباره میزان تأثیر کشت پسته بر وضعیت اجتماعی آنان و نتایج آزمون دو جمله‌ای (binomial)، جهت بررسی توزیع پاسخ‌ها در جدول ۱۷ بیان شده است. با توجه به این جدول مشاهده می‌شود که میزان معنی داری در مورد هر یک از متغیرها کم تر از ۰/۰۵ به دست آمده است. این بدان معناست که توزیع پاسخ‌ها در گزینه‌های مطرح شده یکنواخت نیست و در یک یا دو گزینه تجمع دارند. بر این اساس نتیجه می‌گیریم کشت پسته تأثیر زیادی بر بهبود وضعیت تغذیه خانوار و بهبود شرایط بهداشتی و درمانی خانوار داشته است. کشت پسته بر بهبود شرایط رفاهی خانوار، امنیت شغلی، اعتماد به نفس بیشتر از

لحاظ درآمدی، گرایش کم تر به قاچاق مواد مخدر، کاهش مهاجرت، امکان ادامه تحصیل برای افراد خانوار، خوداتکایی در زندگی، مشارکت و همکاری بیشتر در امور، ایجاد انگیزه برای جوانان خانوار در خصوص ماندگاری در روستا، سرمایه گذاری بیشتر برای مسافرت، بهبود وضعیت مسکن خانوار در حد متوسط تأثیر گذار بوده است. به گفته کشاورزان منطقه، کشت پسته و درآمد حاصل از آن باعث بهبود وضعیت تغذیه آنان شده است؛ به طوری که گاهی برای تأمین مواد غذایی بهتر و بیشتر، به شهر مراجعه می کنند، در حالی که قبل از کشت پسته به همان مواد غذایی داخل روستا اکتفا می شد. از لحاظ درمانی نیز قبل از کشت پسته به خانه بهداشت روستا یا در مانگاه های شهر خلیل آباد و کاشمر مراجعه می کردند در حالی که بعد از روی آوردن به کشت پسته و به تبع آن افزایش درآمد، برای درمان بیماری های خود به خارج از شهرستان و به بیمارستان هایی در سطح استان مراجعه می کنند.

جدول ۱۷- نتایج حاصل از بررسی تأثیر کشت پسته بر وضعیت اجتماعی

موارد	بدو ن	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	آماره آزمون	سطح معنی
بهبود شرایط رفاهی خانوار	فراوانی	۱۶	۴۴	۱۱۴	۷۶	۴۸	۹۲/۴۰۳
	درصد	۵/۴	۱۴/۸	۳۸/۳	۲۵/۵	۱۶/۱	
بهبود شرایط بهداشتی و درمانی خانوار	فراوانی	۲۲	۴۱	۹۸	۱۰۰	۳۶	۹۱/۳۰۰
	درصد	۷/۴	۱۳/۸	۳۳	۳۳/۷	۱۲/۱	
امنیت شغلی	فراوانی	۱۷	۶۲	۱۱۱	۶۴	۴۳	۸۰/۰۸۸
	درصد	۵/۷	۲۰/۹	۳۷/۴	۲۱/۵	۱۴/۵	
اعتماد به نفس بیشتر از لحاظ درآمد	فراوانی	۵	۵۵	۱۰۰	۹۳	۴۲	۱۰۲/۶۷۸
	درصد	۱/۷	۱۸/۶	۳۳/۹	۳۱/۵	۱۴/۲	
گرایش کم تر به قاچاق مواد مخدر	فراوانی	۳۶	۴۴	۷۸	۷۰	۶۸	۲۲/۲۴۳
	درصد	۱/۲	۱۴/۹	۲۶/۴	۲۳/۶	۲۳	
بهبود وضعیت تغذیه خانوار	فراوانی	۱۳	۳۶	۹۸	۱۰۱	۴۷	۱۰۲/۹۴۹
	درصد	۴/۴	۱۲/۲	۳۳/۲	۳۴/۲	۱۵/۹	
کاهش مهاجرت	فراوانی	۵۶	۵۸	۷۵	۶۷	۳۵	۱۵/۵۱۲
	درصد	۱/۲	۱۹/۹	۲۵/۸	۲۳	۱۲	
امکان ادامه تحصیل برای افراد خانوار	فراوانی	۵۱	۶۸	۹۴	۵۷	۲۸	۳۹/۱۴۸
	درصد	۱/۱	۲۲/۸	۳۱/۵	۱۹/۱	۹/۴	
خوداتکایی در زندگی	فراوانی	۱۰	۴۵	۱۰۱	۹۰	۴۸	۹۲/۵۶۵
	درصد	۳/۴	۱۵/۳	۳۴/۴	۳۰/۶	۱۶/۳	
مشارکت و همکاری بیشتر در امور	فراوانی	۲۰	۴۵	۱۱۱	۸۴	۳۳	۹۷/۶۳۱
	درصد	۶/۸	۱۵/۴	۳۷/۹	۲۸/۷	۱۱/۳	
ایجاد انگیزه برای جوانان خانوار در خصوص ماندگاری در روستا	فراوانی	۳۳	۵۵	۱۱۳	۶۰	۳۵	۷۰/۶۸۹
	درصد	۱/۱	۱۸/۶	۳۸/۲	۲۰/۳	۱۱/۸	
بهبود وضعیت مسکن خانوار	فراوانی	۳۷	۴۷	۸۷	۷۴	۴۸	۲۹/۹۸۶
	درصد	۱۲/۶	۱۶	۲۹/۷	۲۵/۳	۱۶/۴	
سرمایه گذاری بیشتر مسافرت	فراوانی	۴۱	۷۰	۸۷	۶۲	۳۸	۲۸/۱۴۱
	درصد	۱/۸	۲۳/۵	۲۹/۲	۲۰/۸	۱۲/۸	

منبع: یافته های میدانی تحقیق، ۱۳۹۲

۶- جمع بندی و نتیجه گیری

بر اساس بررسی های به عمل آمده میانگین سنی پسته کاران برابر ۴۸ و ۵۰ سال می باشد. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۴۵ تا ۶۰ سال است. از دیگر مشخصه های فردی جامعه مورد مطالعه سطح سواد می باشد. در جامعه مورد مطالعه ۴۲/۸ درصد پسته کاران سطح سواد آن ها در حد ابتدایی می باشد. از لحاظ مالکیت اراضی ۸۴/۹ درصد پسته کاران دارای اراضی ملکی هستند. ۳۲/۳ درصد پسته کاران در کنار پسته کاری به شغل زراعت و ۲۰/۹ درصد آنان به دامداری مشغول می باشند. بررسی های به عمل آمده در رابطه با عمر باغ پسته نشان می دهد؛ که عمر باغ ۵۷/۳ درصد پسته کاران ۱۰ تا ۲۰ سال و عمر باغ ۲۸ درصد آنان کم تر از ۱۰ سال می باشد. اطلاعات به دست آمده، نشان می دهند که قبل از کشت پسته، کشاورزان به زراعت کاری (گندم) و انگور کاری مشغول بوده اند. از دلایلی که باعث شده است کشاورزان به پسته کاری روی بیاورند، می توان به کاهش بارندگی در منطقه و شوری آب اشاره کرد. همچنین نظر پسته کاران در باره برخی از مسایل مرتبط با کشت پسته پرسیده شد. از نظر اکثریت پسته کاران تفاوت درآمد محصول پسته با محصول قبلی و میزان رضایت از تغییر کاربری اراضی به پسته، در حد متوسط بوده است. تمایل اکثریت پسته کاران به افزایش سطح زیر کشت پسته در اراضی ملکی در حد زیاد بوده، همچنین تمایل آنان به اجاره اراضی به علت اجاره بالای آن برای سهم بری در کشت پسته خیلی کم می باشد. از طرفی گاهی اوقات فقط زمین اجاره داده می شود و پسته کار باید آب خریداری یا اجاره کند و باغ را آبیاری کند که باعث هزینه های زیاد برای کشاورز می شود. پسته کاران بخش شش طراز میزان نقش عوامل محیطی از جمله سازگاری با شرایط خاک منطقه، مقاوم در برابر کم آبی، مقاوم در برابر شوری آب و خاک، سازگاری با شرایط اقلیمی منطقه، در ایجاد انگیزه برای توسعه کشت پسته را زیاد ارزیابی کرده اند، ولی از بین عوامل محیطی، سازگاری در برابر بحران های شدید دمایی و مقاومت در برابر طولانی بودن دوره های آبیاری در افزایش انگیزه آنان در حد متوسط تأثیر گذار بوده است. با این وجود شاید از علل اصلی عدم استقبال به کشت پسته، عدم ریسک پذیر بودن مردم و نبود حمایت های لازم بخش خصوصی و دولتی، در زمینه مخاطرات محیطی در طول سال می باشد، که محصول پسته با آن مواجه است.

از بین عوامل اقتصادی، تقاضای مناسب بازار و وجود ضبط ترمینال پسته در منطقه تأثیر زیادی بر افزایش انگیزه آنان داشته است. در حالی که تأثیر حمایت های دولت و بخش خصوصی در افزایش انگیزه برای کشت پسته ضعیف بوده است. علت آن عدم بیمه باغ های اکثر کشاورزان، عدم پرداخت یارانه های دولت در بخش کشاورزی، عدم وجود تعاونی پسته کاران در منطقه و عدم برگزاری کلاس های آموزشی در منطقه می باشد. دولت باید تمهیداتی، مثل دادن یارانه های بخش کشاورزی به پسته کاران و در اختیار گذاشتن کود شیمیایی برای پسته کاران با قیمت مناسب را در این خصوص انجام دهد. در آزمون مربوط به "بهبود شرایط بهداشتی و درمانی خانوار، اعتماد به نفس بیشتر از لحاظ درآمدی، گرایش کم تر به قاچاق مواد مخدر، بهبود وضعیت تغذیه خانوار، خوداتکایی در زندگی"، عوامل فوق در سطح متوسط یا بیشتر بر وضعیت اجتماعی پسته کاران تأثیر گذارند. شرایط بهداشتی و درمانی خانوارهای پسته کار بعد از روی آوردن به کشت پسته و درآمد حاصل از آن، بهتر شده است به طوری که برای مداوای بیماری های خود به بیمارستان هایی در سطح استان مراجعه می کنند. همچنین تغذیه خانوار از لحاظ کمیّت و کیفیت بهتر شده و این عوامل باعث اعتماد به نفس بیشتر و خوداتکایی در بین پسته کاران شده است. در رابطه با خرید آب برای توسعه محصولات زراعی،

خرید زمین های زراعی و باغی، درآمد بالا و...، به میزان متوسط بر وضعیت اقتصادی پسته کاران تأثیر گذار است. ولی، در آزمون مربوط به صنایع دستی و تولیدات آن و خرید ادوات مکانیزاسیون جهت استفاده در فعالیت های کشاورزی، تأثیر کمی بر وضعیت اقتصادی پسته کاران دارند.

پیشنهادها

با در نظر گرفتن یافته های تحقیق و تجربه های حاصل از عملیات میدانی توسط محققان، این پیشنهادها ارائه می گردد:

- ۱- اعطای وام و تسهیلات به پسته کاران در جهت توسعه زیر کشت پسته آنان از سوی دولت؛
- ۲- برگزاری کلاس های آموزشی در محدوده مورد مطالعه برای هر چه بیشتر آشنا کردن کشاورزان با مسائل مربوط به پسته کاری از جمله مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت؛
- ۳- به دلیل این که در محدوده مورد مطالعه بارندگی کم می باشد؛ بهتر است شیوه آبیاری نوین به جای آبیاری غرقابی در منطقه جایگزین شود و از هدررفت قسمت اعظمی از منابع آبی جلوگیری کرد.
- ۴- برای جلب نظر پسته کاران جهت استفاده از تکنولوژی های جدید، پیشنهاد می گردد به سابقه و تجربه پسته کاران اهمیت داده و علوم تطبیقی مطابق با دانش روز دنیا را عرضه نمایند.
- ۵- از آن جایی که پسته کاران بخش شش طراز میانسال به بالا هستند و ممکن است در آینده پسته کاری کاهش یابد؛ باید با تشویق جوانان به ماندن در روستا و تشویق و حمایت از آنان در جهت فعالیت کشاورزی و پسته کاری، از پایین آمدن تولیدات جلوگیری کرد.
- ۶- بیمه کردن محصولات با توجه به وجود آفات مختلف؛
- ۷- جذب دانش آموختگان بومی رشته های تحصیلی مرتبط با کشاورزی به منظور تولید بهتر از لحاظ کمی و کیفی؛
- ۸- تشکیل تعاونی پسته کاران و حمایت های آنان در بخش شش طراز؛
- ۹- سرمایه گذاری های بیشتر در زمینه فرآوری محصول و همچنین خرید تضمینی محصول توسط بخش خصوصی و دولتی در منطقه.

فهرست منابع

- ۱- پناهی، بهمن، اسماعیل پور، علی، فربود، فرزاد، موذن پور کرمانی، منصور و فریورمیهن، حسین (۱۳۸۰)، پسته (۱): اصول آماده‌سازی زمین و کاشت، دفتر خدمات و تکنولوژی آموزشی وزارت جهاد کشاورزی، نشر آموزش کشاورزی.
- ۲- تهامی پور، مرتضی (۱۳۸۷)، بررسی عوامل مؤثر بر ریسک تولید پسته در شهرستان زرنند، نشریه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۶۳.
- ۳- تودارو، مایکل (۱۳۶۶)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، جلد اول، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، تهران.
- ۴- جهاد کشاورزی شهرستان خلیل آباد (۱۳۸۴)، سند توسعه کشاورزی و منابع طبیعی شهرستان خلیل آباد، جهاد کشاورزی خراسان رضوی، مشهد
- ۵- دادرس مقدم، علی (۱۳۸۹)، بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش تکنولوژی های جدید توسط پسته کاران استان خراسان جنوبی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند.
- ۶- رحمانی، داریوش و طاهر خوانی، مهدی (۱۳۸۵)، تحلیلی بر تخصصی شدن الگوی کشت و نقش آن در توسعه روستایی: کشت توت فرنگی در منطقه ژاورود مریوان، فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره ۱۰.
- ۷- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، پورطاهری، مهدی و فرج زاده، منوچهر و وکیل حیدری، ساربان (۱۳۸۸)، نقش توانمند سازی در توسعه کشاورزی، مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۶۹، صص ۱۰۳-۸۷.
- ۸- سازمان گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، سالنامه آمار بازرگانی خارجی، انتشارات اداره کل گمرک جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- ۹- شکوری، حسین (۱۳۸۴)، سیاست‌های توسعه کشاورزی در ایران، انتشارات سمت، تهران.
- ۱۰- صداقت، رضا (۱۳۸۱)، بررسی نظریه اقتصادی دور تسلسل فقر و توسعه نیافتگی در مناطق پسته کاری ایران، نشریه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۳۹.
- ۱۱- طالب، مهدی و موسی عنبری (۱۳۸۷)، جامعه شناسی روستایی، انتشارات دانشگاه تهران: تهران.
- ۱۲- عبد اللهی عزت آبادی، محمد (۱۳۸۸)، بررسی اقتصادی گزینه های مختلف مقابله با کم آبی در مناطق پسته کاری شهرستان رفسنجان، ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران.
- ۱۳- مسلمی، عبد الرضا (۱۳۸۵)، توسعه پایدار روستایی با تأکید بر سیستم انسان و محیط، ماهنامه جهاد، شماره ۲۷.
- ۱۴- نگینی فرد، معصومه (۱۳۹۰)، بررسی نقش اقتصادی محصولات استراتژیک و اثر آن در توسعه روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور واحد بیرجند.
- ۱۵- نوری زمان آبادی، سید هدایت ... و امینی فسخودی، عباس (۱۳۸۶)، سهم توسعه کشاورزی در توسعه روستایی، مجله علوم کشاورزی ایران، دوره ۲-۳۸، شماره ۲.

۱۶- یزدان پناه، حجت اله، کمالی، غلامعلی. حجازی زاده، زهرا و ضیایان، پرویز (۱۳۸۵)، مکان‌گزینی اراضی

مستعد کشت بادام در استان آذربایجان شرقی، فصلنامه جغرافیا و توسعه، پاییز و زمستان.

17- Bagli, S., Terres JM., Gallego, J., Annoni, A. and Dallemand, J.F. (2003) *Agro-Pedo-Climatological Zoning of Italy*, europpen commission directorate general joint research centre ispra.

18- *Fifth International Symposium*, (2003). *Futer of rural people: rural economy, healthy people*.

19- *Irish Leader net work*, (2000), *Strategic plan*, *Journal of rural studies* 14(1), pp. 10-26.

20- Mehta, shivr(2005), *Rural Development policies and programmsage*, sage publication, London.

21- Nilsson, E. and Svensson, A. (2005). *Agro-Ecological Assessment of Phonxay District, Louang Phrabang Province, Lao PDR, Physical Geography and Ecosystems Analysis*. Lund University.

22- World Bank, (2001). *Reaching the rural Poor, the rural Development Strategy of the World*. www.Worldbank.Org.

23- Zainudin ,Binm, (1999). *Integrated rural planning approach the Malaysian experience*, 27 the National congress. Malaysian.